

Adrian Jusupović
Warszawa

„Nie matura, lecz chęć szczerą zrobi z ciebie oficera”, czyli rola przyzakładowego szkolnictwa w kształceniu kadr RBP/MBP/MSW (1944–1990)

Służby specjalne i porządkowe na całym świecie nie mogą funkcjonować bez odpowiednio wykształconych, przygotowanych oraz przeszkolonych kadr. Dlatego też kładą duży nacisk na wykształcenie ogólne funkcjonariuszy, którego jakoś przekłada się na dalsze szkolenie i doskonalenie umiejętności operacyjnych. Nie inaczej było w Polsce w okresie 1944–1990. Pięć lat wojny (1939–1944) odcisnęło piętno na wykształceniu polskiego społeczeństwa. Odcięcie większości Polaków od możliwości kształcenia powodowało nierzadko wtórny analfabetyzm. Poza tym aparat bezpieczeństwa miał być budowany w oparciu o ludzi o wyraźnym profilu klasowym, złożonym przede wszystkim z robotników i chłopów. „Znakomita większość ludzi, którzy przyszli do aparatu BP i MO, nie posiadała żadnego przygotowania zawodowego. Mieli dobre chęci, potrafili władać karabinem i granatem, ale nie umieli pracować operacyjnie”¹. Funkcjonariusze ci reprezentowali poziom wykształcenia środowiska, z jakiego się wywodzili². Większość z nich nie miała ukończonych sześciu klas podstawówki, a tylko nieliczni uzyskali maturę. Jak wspomina były funkcjonariusz Mieczysław Smaga: „Różni ludzie przychodzili do pracy. Większość nie miała nawet pełnego podstawowego wykształcenia. Ale to przecież wtedy nie było ważne. Nasza praca nie miała polegać na układaniu referatów. Potrzebny był zdrowy rozsądek i chęć jak najszybszego do-

---

¹ AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, *Wojenne źródła służby bezpieczeństwa i geneza jej systemu szkolenia kadr — jako element tradycji Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie*, praca dyplomowa WSO, Legionowo 1988, AIPN, 001708/3462, k. 63.

² Por.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa zawodowego resortu spraw wewnętrznych w latach 1944–1979*, w: *Zarys historii szkolnictwa zawodowego resortu spraw wewnętrznych*, cz. 1: *Szkoły oficerskie*, red. J. Góralewska, C. Jene, Warszawa 1983, s. 15, 16. Jak pisał E. Gurbala, *Wojenne źródła służby bezpieczeństwa*, k. 60: „Zbudowanie aparatu Służby Bezpieczeństwa należało do zadań trudnych i złożonych. Miał to być bowiem aparat o całkowicie nowym charakterze, zespolony z masami pracującymi i służący ich interesom klasowym. Bezpośrednie powiązanie tego aparatu z mechanizmami rządzenia sprawiło, że w odróżnieniu od innych ogniw aparatu państwowego — nie mógł on oprzeć się na kadrach przedwrześniowych aparatu bezpieczeństwa służącego burżuazji do ochrony jej panowania klasowego, do walki z siłami rewolucyjnymi i postępowymi”.

prowadzenia do ładu, wytraconego z rytmu przez wojnę życia³. Budowanie zatem aparatu represji w „wyzwolonej” Polsce wiązało się nie tylko ze szkoleniem operacyjnym funkcjonariuszy w przeznaczonych do tego celu ośrodkach, ale także w propagowaniu i tworzeniu szkolnictwa powszechnego.

Szkolnictwu resortowemu z okresu 1944–1990 poświęcono wiele artykułów. Ciągłe brakuje jednak pracy syntetycznej. Większość tekstów koncentruje się na okresie funkcjonowania szkoły w Łodzi (1945–1947) i Legionowie (1947–1990⁴), a w szczególności na ich historii⁵, kształtowaniu się dydaktyki pracy operacyjnej⁶, działalności naukowej⁷, pracach dyplomowych, jakie tam powstawały⁸, ZSMP oraz Studenckim Ruchu Naukowym⁹.

³ AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, k. 63.

⁴ Centralna Szkoła MBP w Łodzi (20 III 1945–15 VIII 1947); Centralna Szkoła w Legionowie MBP (25 IX 1946–14 VIII 1947); Centrum Wyszczolenia MBP (15 VIII 1947–31 VIII 1955); Roczne Szkoły Podwyższania Kwalifikacji Referentów i Oficerów Śledczych w Legionowie (Szkoła nr 3 — 1 IX 1955–31 III 1956; por. AIPN, 1583/608, Rozkaz organizacyjny nr 0108/org z dnia 19 VIII 1955, k. 266); Roczna Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Referentów w Legionowie (Szkoła nr 3 — 1 IV 1956–31 VII 1956; por.: AIPN 1583/609, Rozkaz organizacyjny nr 047/org z dnia 28 III 1956, k. 107–108), Roczna Szkoła Oficerów Komitetu do Spraw Bezpieczeństwa Publicznego w Legionowie (Szkoła nr 3 — 1 VIII 1956–13 I 1957; por.: AIPN, 1583/609, Rozkaz organizacyjny nr 0116/org z 3 VIII 1956, k. 268); Centrum Wyszczolenia MSW w Legionowie (14 I 1957–30 IX 1972); WSO w Legionowie (1 X 1972–30 IX 1989); WBP ASW w Legionowie (1 X 1989–31 VII 1990). W zawiązku z tym, że okres działania szkoły w Legionowie w latach 1955–1956 jest słabo opisany, powyżej podałem numery rozkazów organizacyjnych, na których mocy zmieniono nazwy.

⁵ Por.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa zawodowego resortu spraw wewnętrznych w latach 1944–1979*; W. Domagalski, *Rodowód oraz tradycje Wyższej Szkoły Oficerskiej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych im. F. Dzierżyńskiego w Legionowie*, „Problemy Teorii i Praktyki Operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego” 1987, nr 1(37); idem, *Geneza, zadania, struktura Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego w Legionowie (1972–1987)*, ibidem; J. Ślęczka, *Powstanie i działalność Szkoły Oficerskiej Służby Bezpieczeństwa (1944–1954)*, w: *Zarys historii szkolnictwa zawodowego resortu, cz. 1: Szkoły oficerskie*; AIPN, 1585/1495, Jan Ślęczka, *Wyższa Szkoła Oficerska im. F. Dzierżyńskiego*. Zarys historii 1944–1987; A. Jusupović, A. Ostapa, J. Wygoda, *Pojęcie „Służba Bezpieczeństwa” w rozumieniu ustawy lustracyjnej. Propozycja wykładni*, w: *Historyczno-prawna analiza struktur organów bezpieczeństwa państwa w Polsce Ludowej (1944–1990). Zbiór studiów*, red. A. Jusupović, R. Leśkiewicz, Warszawa 2013, s. 77–80; S. Hermański, A. Jusupović, T. Wróblewski, *Cywilne organy bezpieczeństwa państwa 1956–1990*, w: *Historyczno-prawna analiza*, s. 111–113, 137–139.

⁶ Por.: F. Kubica, *Kształtowanie się dydaktyki pracy operacyjnej w Centralnej Szkole MBP w Łodzi i Centrum Wyszczolenia MBP (MSW) w Legionowie w latach 1945–1972*, „Problemy Teorii i Praktyki Operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego” 1987, nr 1(37).

⁷ F. Bielak, *Rozwój i działalność naukowa kadry WSO*, ibidem.

⁸ W. Frazik, *Prace dyplomowe funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa w zasobie archiwalnym oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 2(4); G. Wołk, *Prace dyplomowe absolwentów Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. Feliksa Dzierżyńskiego w Legionowie — przyczynek do bibliografii*, w: *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2010. Referaty*, red. N. Jarska, T. Kozłowski, Warszawa 2011.

⁹ Por.: M. Pankowski, *Studencki Ruch Naukowy w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego*, „Problemy Teorii i Praktyki Operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego” 1987, nr 1(37); W. Brzęk, *Kierunki rozwoju Ruchu Naukowego w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego*, ibidem; M. Słowak, *Działalność uczelnianej organizacji ZSMP w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego*, ibidem; A. Bakalarska-

Znacznie mniej prac napisano o Szkołach Chorążych¹⁰. Powstało również kilka studiów poświęconych zależności pomiędzy podnoszeniem wykształcenia ogólnego przez funkcjonariuszy a zadaniami operacyjnymi¹¹. W niniejszej pracy chciałbym się skupić przede wszystkim na przyjętej przez resort strategii podnoszenia kwalifikacja zawodowych funkcjonariuszy poprzez podwyższanie ich poziomu wykształcenia.

1. „Nie matura lecz chęć szczerą z siebie oficera”

21 VII 1944 r. został powołany Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego, który składał się z trzynastu resortów, w tym z Resortu Bezpieczeństwa Publicznego (RBP), na którego czele stanął Stanisław Radkiewicz. Szefowi RBP przekazano do dyspozycji absolwentów szkoły Komisariatu Spraw Wewnętrznych NKWD nr 336 w Kujbyszewie oraz innych ośrodków na terenie byłego ZSRS. Stopniowo szeregi funkcjonariuszy zasilali ludzie wywodzący się z wydziału VI Sztabu Głównego Armii Ludowej oraz członkowie PPR. 1 I 1945 r. RBP został przekształcony w Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, w którego skład wchodziły: Urząd Bezpieczeństwa Publicznego (UBP), Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Milicja Obywatelska, Wojska Ochrony Pogranicza, Straż Więzienna oraz Ochotnicza Rezerwa Milicji Obywatelskiej. UBP od razu przystąpił do organizowania wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz gminnych urzędów bezpieczeństwa publicznego. Od samego początku Urząd borykał się z problemami kadrowymi¹². Do wstępowania w szeregi UB miała zachęcać płaca oraz elitarność organizacji. Werbowano ludzi z PPR, ZMP, SP, Ligi Kobiet, z wszelkich kursów dokształcających itp. W grudniu 1944 r. otworzono w dziesięciu miejscowościach biura werbunkowe dla kandydatów do MO¹³. Wraz z rozwojem resortu spraw wewnętrznych pojawił się problem przeszkolenia funkcjonariuszy.

Nieprzypadkowo 17 X 1944 r. na mocy rozkazu nr 1¹⁴ kierownika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN Stanisława Radkiewicza zorganizowano w Lublinie przy ul. Spokojnej

---

Burchardt, A. Korus, *Organizacje społeczne w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego, ich funkcje i działalność*, ibidem.

¹⁰ S. Buczyński, *Organizacja i działalność szkół Chorążych MO*, w: *Zarys historii szkolnictwa zawodowego resortu*, cz. 1: *Szkoły podoficerskie*, red. C. Jene, Warszawa 1985, s. 161–206; A. Jusupović, *Ośrodki kształcenia chorążych w MSW. Na przykładzie szkoły chorążych pionu obserwacji*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2012, nr 1/10.

¹¹ Por.: J. Ślęczka, *Wkład ośrodka szkoleniowego służby bezpieczeństwa w Legionowie w podnoszenie poziomu wykształcenia ogólnego funkcjonariuszy SB*, „Problemy Teorii i Praktyki Operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Kwartalnik Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego” 1984, nr 3–4 (29); idem, *W 35-lecie powstania szkoły oficerskiej Służby Bezpieczeństwa: zarys rozwoju*, ibidem, 1979, nr 4(18); E. Sobków, H. Rosiak-Cegielska, *Praktyki zawodowe i badania naukowe jako element procesu kształcenia w Wyższej Szkole Oficerskiej MSW kadr oficerskich SB*, ibidem, 1987, nr 4(40); B. Czechowski, *Wzorzec osobowy oficera SB w pracy dydaktyczno-wychowawczej Wyższej Szkoły Oficerskiej MSW im. F. Dzierżyńskiego*, ibidem, 1987, nr 1(37); H. Piotrowski, *Charakterystyka studentów przyjętych na I rok studiów ze względu na czynniki biograficzno-środowiskowe i intelektualne (sprawozdanie z badań)*, ibidem, 1987, nr 1(37).

¹² Por.: AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, k. 56–65.

¹³ Były to: Lubartów, Kraśnik, Puławy, Krasnystaw, Radzyń, Biała Podlaska, Łuków, Siedlce, Lublin-powiat i Lublin-miasto. Zlikwidowane je, za wyjątkiem Lublin-miasto, 18 I 1945 r. Por.: S. Sutyla, *Pierwsze szkoły oficerskie Milicji Obywatelskiej (1944–1949)*, w: *Zarys historii szkolnictwa zawodowego resortu*, cz. 1: *Szkoły oficerskie*, s. 123.

¹⁴ AIPN BU, 01373/21, b.p.

Szkołą Oficerów Bezpieczeństwa Resortu Bezpieczeństwa Publicznego¹⁵. Miała zacząć działać 5 listopada. Trzon kadry dydaktycznej stanowili najlepsi spośród tych oficerów i żołnierzy 1 Armii Polskiej w ZSRS, którzy zostali przeszkoleni w kwietniu 1944 r. w Kujbyszewie i skierowani do pracy w tworzącym się Resorcie Bezpieczeństwa Publicznego. Dowódcą szkoły został zastępca kierownika Wydziału Personalnego RBP ds. Szkolenia, były zastępca komendanta kursu w Kujbyszewie, kpt. Leon Ajzen¹⁶. Pierwszy kurs ruszył 1 XII 1944 r.¹⁷ W sumie na dwóch dwumiesięcznych kursach przeszkolono 220 słuchaczy¹⁸.

Szkoła Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego miała przygotowywać funkcjonariuszy UB, którzy podjęliby pracę na terenach znajdujących się pod okupacją. Szybkie tempo wyzwolania ziem polskich po rozpoczęciu ofensywy zimowej spowodowało, że 12 I 1945 r. przerwano pierwszy kurs. 20 I 1945 r. 139 słuchaczy włączono do grup operacyjnych MBP, powołanych na podstawie uchwały Biura Politycznego KC PPR z 10 I 1945 r., do organizowania urzędów bezpieczeństwa na wyzwolonych terenach¹⁹.

Po zakończeniu drugiego kursu szkołę przeniesiono do Łodzi (ul. Staszica 1/3), gdzie na mocy rozkazu nr 8 ministra bezpieczeństwa publicznego z 15 III 1945 r. dotyczącego „otwarcia Centralnej Szkoły MBP w Łodzi”²⁰ 20 III 1945 r. ruszył pierwszy kurs. Szkoła mogła przeszkolić 450–500 słuchaczy. Podobnie jak w Lublinie jeden kurs trwał dwa miesiące. Ponadto „za okres pobytu w szkole słuchacze otrzymują po 500 zł. miesięcznie, przy czym w stosunku do słuchaczy, którzy przybyli do szkoły z pracy w Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego lub wojska, zachowuje się pensje uprzednio przez nich otrzymywaną, jednak nie niżej jak 500 zł” (rozkaz nr 8, par. 4)²¹. Równocześnie ówczesny minister bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz wyznaczył dla kandydatów obowiązkową komisję egzaminacyjną, na której czele stanął major Mieczysław Broniatowski, komendant Centralnej Szkoły w Łodzi.

Do Centralnej Szkoły MBP w Łodzi mieli trafiać funkcjonariusze w wieku do trzydziestego piątego roku życia, mający ukończoną przynajmniej szkołę podstawową (por. tabela nr 1²²). W praktyce okazało się, że ze względu na bardzo słabe wiadomości ogólne część słuchaczy przeniesiono do służby wartowniczej. Zorganizowano im odrębne zajęcia, na których nauczano ich przedmiotów ogólnokształcących (język polski, geografia, historia Polski, arytmetyka) oraz regulaminów i nauki o broni, by przygotować ich ewentualnie do następnego kursu w Centralnej Szkole MBP w Łodzi²³.

Przy przyjmowaniu funkcjonariuszy do Centralnej Szkoły MBP w Łodzi robiono im dyktando z języka polskiego. Jednak, jak pisze w „Sprawozdaniu z działalności Centralnej

¹⁵ AIPN BU, 1572/234, Sprawozdanie z pracy Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za okres 3 lat od grudnia 1944 r. do grudnia 1947 r. Legionowo 9 XII 1947 r., k. 27.

¹⁶ Por. J. Ślęczka, *W 35-lecie powstania*, s. 11, 12.

¹⁷ Por. AIPN BU, 1572/234, Rozkaz Specjalny w dniu Święta Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi z dnia 31 III 1946 r., k. 12.

¹⁸ Ibidem, Sprawozdanie z rocznej pracy Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, wygłoszone dnia 31 III 1946 r. na uroczystości Szkoły przez ppłk. Broniatowskiego, k. 13.

¹⁹ Por.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa*, s. 10–12; J. Ślęczka, *W 35-lecie powstania*, s. 12, 13; AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, k. 67.

²⁰ AIPN BU, 1572/257, k. 7.

²¹ Ibidem.

²² Tabela sporządzona na podstawie: AIPN BU, 1572/234, Wykaz statystyczny Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za okres od 20 III 1945 do 28 IV 1946 r. z IV kursów, k. 22.

²³ Ibidem, Sprawozdanie z działalności Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za okres 20 IV – 3 VI 1945 r., k. 1.

Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za okres 20.04–3.06 1945 r.²⁴ dowódca szkoły major Mieczysław Broniatowski, „znaczna część słuchaczy pisze błędnie po polsku, na skutek czego zmuszeni byliśmy zorganizować dodatkowy kurs języka polskiego (dwie godziny codziennie podczas przerwy obiadowej i wolnego czasu wieczorem) oraz wygłosić kilka wykładów z zakresu geografii²⁵”. Chcąc podnieść poziom najsłabszych, starano się proporcjonalnie zmieszać ich w grupach z najlepszymi. Taki podział miał spowodować wydajniejszą naukę własną. Ponadto, jak wspomina komendant, dyscyplina słuchaczy stała na początku na bardzo niskim poziomie. „Dały się zauważyć poważne wpływy okupacji: a) wprowadzanie w błąd dowództwa; b) polskie urlopy; c) dość silne tendencje antysemickie; d) pijaństwo i karty²⁶”. Dopiero przeróżne kary z wyrzuceniem włącznie spowodowały, że słuchacze skupili się na nauce. Jak pokazuje poniższa tabela, początkowe szkolenie odbywało się w myśl przysłowia: „Nie matura, lecz chęć szczerą z siebie oficera”.

WYKSZTAŁCENIE					
	poniżej 7 klas	7 klas	niepełne średnie	średnie	wyższe
Kurs I	46	179	110	13	2
Kurs II	60	213	86	13	1
Kurs III	40	231	87	26	1
Kurs IV	41	189	48	17	3
W sumie	187	812	331	69	6

W szkole łódzkiej, w przeciwieństwie do lubelskiej, zorganizowano szkolenie historyczno-polityczne, które z braku wykładowców odbywało się sporadycznie. Chcąc wypełnić czas, wprowadzono dodatkową liczbę wykładów z prawa karnego i kryminologii. Ponadto funkcjonariusze mieli zajęcia z historii polski, dyscypliny wojskowej, przysposobienia wojskowego, śledztwa, dyscypliny „A” (zagadnienia operacyjne) oraz „C” (prawo śledcze)²⁷ i o strukturach MBP. Z braku podręczników nowi wykładowcy na podstawie notatek sporządzonych w trakcie zajęć w Kujbyszewie mieli przygotować program szkolenia. Nierzadko konspekty oraz opracowania teoretyczne powstawały jedynie z pamięci. Większość z nich napisali kpt. Antoni Tomnicki oraz ppłk. Siergiej Dawidow, który był autorem wykorzystwanego podczas szkolenia konspektu *Opracowanie wrogiego podziemia*²⁸.

Braki kadrowe szkoły zostały w dużej mierze uzupełnione po pierwszych dwóch kursach. Wyłoniono z nich dwudziestu jeden słuchaczy wyróżniających się inteligencją, których skierowano na wykładowców w Centralnej Szkole MBP w Łodzi²⁹. Zostało również zauważone niedostateczne wykształcenie pracowników ośrodka, dlatego też na mocy rozkazu nr 72 wiceministra bezpieczeństwa publicznego Mieczysława Mietkowskiego

²⁴ Ibidem, k. 1–3.

²⁵ Ibidem, k. 1.

²⁶ Ibidem, k. 2.

²⁷ Odnośnie do dyscyplin zob.: F. Kubica, *Kształtowanie się dydaktyki pracy operacyjnej*, s. 70–81.

²⁸ Por.: AIPN BU, 1572/234, Sprawozdanie z rocznej pracy, k. 14; ibidem, Sprawozdanie z pracy Szkoły MBP, k. 33.

²⁹ AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, k. 88.

z 30 VII 1946 r.³⁰ przy Centralnej Szkole MBP utworzono trzymiesięczny kurs wykładów na trzydzieści osób.

Pierwsze oceny działalności szkoły i sugestie usprawnienia procesu dydaktycznego, zrealizowane częściowo w formie rozkazów, wysunął dowódca łódzkiej szkoły mjr Mieczysław Broniatowski 8 VI 1945 r. Najważniejsze z nich to: wydłużyć kurs z dwóch do trzech miesięcy, przysłać do szkoły akty normatywne wytworzone w MBP oraz w wojewódzkich urządach bezpieczeństwa publicznego, utworzyć bibliotekę oraz urządzić laboratorium kryminologiczno-fotograficzne. Ponadto postanowiono, aby kierownictwo szkoły uczestniczyło w odprawach w MBP. Chciano w ten sposób powiązać teorię z praktyką. W tym celu zakładano, że kierownicy wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych będą się dzielić doświadczeniem z kadrą oraz ze słuchaczami³¹.

Kolejne wystąpienie. wygłoszone tym razem już przez ppłk. Mieczysława Broniatowskiego z okazji pierwszej rocznicy utworzenia Centralnej Szkoły MBP w Łodzi, przyniosło dalsze plany modyfikacji szkolenia w resorcie spraw wewnętrznych, które częściowo zostały wykorzystane podczas tworzenia Centrum Wyszkozenia MBP w Legionowie. W przemówieniu były dowódca łódzkiej szkoły sugerował, że w związku z tym, iż poziom nauczania wzrósł, należy zacząć szkolić na kursach półrocznych. Uznał również za potrzebne tworzenie kursów specjalistycznych, natomiast ciężarem „szkolenia średniego i niższego aktywu” chciał obarczyć szkoły wojewódzkie. Podkreślił, że trzeba specjalizować kadrę wykładową. „Również, jeśli chodzi o personel techniczny musimy zdać sobie sprawę, że podniesienie kwalifikacji, to zasadnicze podstawowe zadanie. Bo nie wolno nam zapomnieć, że nie jesteśmy wykwalifikowanymi pracownikami, że żeby umieć uczyć, musimy sami się uczyć. Żeby być pracownikiem umysłowym, trzeba umieć pracować. Musimy zdać sobie sprawę z wielkich zadań. Przygotowujemy kadrę nowego Bezpieczeństwa, nowych ludzi, nowej Polski — obrońców nowej Demokracji Ludowej”³². W pół roku po wystąpieniu ppłk. Broniatowskiego, we wrześniu 1946 r., ruszył pierwszy kurs sześciomiesięczny. Miał on przede wszystkim przygotować kadrę kierowniczą MBP. Ostatecznie spośród 182 przeszkolonych słuchaczy tylko 39 objęło stanowiska kierownicze³³. W sumie odbyły się dwa kursy „K” (kierownicze). Drugi z powodu przeniesienia Centralnej Szkoły w Łodzi zakończył się w Centrum Wyszkozenia MBP w Legionowie.

Praktycznie do połowy 1947 r. system szkolenia Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego był zupełnie oderwany od potrzeb operacyjnych³⁴. Wyjaśnić to należy faktem, że większy nacisk kładziono na zorganizowanie i umocnienie się na terenie Polski organów bezpieczeństwa, traktując równocześnie po macoszemu potrzeby dydaktyczne. Zmieniać to się zaczęło w drugiej połowie 1947 r., kiedy przystąpiono do porządkowania i systematyzowania organizacji pracy szkoleniowej w aparacie bezpieczeństwa publicznego³⁵ minister bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz dostrzegł te same niedociągnięcia szkoleniowe, które jeszcze w 1945 r. sygnalizował Mieczysław Broniatowski. Dlatego też nakazał, aby przy „organizowaniu pracy szkoleniowej postępować w myśl następujących wytycznych: A) praca szkoleniowa obejmu-

³⁰ AIPN BU, 01258/145, k. 44.

³¹ Ibidem, 1572/234, Sprawozdanie z działalności Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za okres 20 IV–3 VI 1945 r., k. 2–3.

³² Ibidem, 1572/234, Sprawozdanie z rocznej pracy, k. 15–16.

³³ Ibidem, 1572/234, Sprawozdanie z pracy Szkoły MBP, k. 29.

³⁴ Ibidem, k. 27.

³⁵ AIPN BU, 01258/120, k. 16–17.

je szkolenie zawodowe, wychowanie polityczne i kształcenie ogólne. Wymienione dziedziny pracy szkoleniowej winny być w systemie nauczania ściśle ze sobą powiązane. Wychowanie polityczne i wiedza ogólna są niezbędną podstawą dla należytego opanowania umiejętności operacyjnych. B) Szkolenie funkcjonariuszy bezpieczeństwa publicznego odbywa się: 1) drogą stałego seminaryjnego szkolenia bez oderwania ich od pracy, umożliwiającego każdemu funkcjonariuszowi uzyskanie minimum wyszkolenia w zakresie jego działu pracy, 2) na kursach specjalnych, 3) w szkołach przy Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego, 4) w Centralnej Szkole MBP”. Ponadto zdecydowano się przedłużyć szkolenie, aby gruntowniej przygotować funkcjonariuszy do ich zadań. Najlepsi zaś funkcjonariusze operacyjni organów bezpieczeństwa mieli nawiązać współpracę z Wydziałem Szkoleniowym, który wraz z Wydziałem Personalnym odpowiedzialny był za całokształt dydaktyki w resorcie, i na jego zlecenie przygotowywać skrypty dotyczące przedmiotów zawodowych i na wykładach dzielić się doświadczeniami ze swej pracy. Takie połączenie praktyki operacyjnej z dydaktyką funkcjonowało do końca istnienia organów bezpieczeństwa i jak można się domyślać, trwa i dzisiaj. Sprawy operacyjne były szczegółowo opisywane i wykorzystywane następnym podczas szkolenia. W późniejszym okresie powstawały na ich podstawie nawet dyplomy.

Poza wyżej opisanym planem szkoleniowym postanowiono rozbudować kursy specjalne po linii poszczególnych departamentów, które miały być urządzone bądź w Centralnej Szkole MBP — na wzór istniejącego tu kursu śledczego (zorganizowano go na mocy rozkazu nr 43 ministra bezpieczeństwa publicznego z 13 V 1946 r.³⁶ — w tym samym rozkazie zorganizowano również kurs kierowniczy oraz wywiadowców), bądź w ramach szkół przy wojewódzkich urzędach bezpieczeństwa publicznego³⁷. Ponadto postawiono większy nacisk na szkolenie w dziedzinie wychowania politycznego. Wydział Szkoleniowy miał się oprzeć na dorobku i doświadczeniu w tej kwestii aparatu polityczno-wychowawczego Wojska Polskiego, Milicji Obywatelskiej czy też Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego

---

³⁶ Ibidem, 1572/2579, k. 3.

³⁷ Wojewódzkie szkoły zostały powołane przy Wojewódzkich Urzędach Bezpieczeństwa Publicznego na mocy rozkazu nr 75 Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego z 20 XI 1945 r. (ibidem, 1572/48, k. 135–137). Przewidziane były na 100–150 słuchaczy i szkolono w nich od trzech tygodni. Na mocy rozkazu nr 031/50 ministra bezpieczeństwa publicznego z 16 VI 1950 r. przedłużono czas szkolenia w szkołach wojewódzkich do pięciu miesięcy (AIPN, 01225/92, k. 90). Byli tam kierowani nowo przyjęci funkcjonariusze bezpieczeństwa publicznego. Na mocy rozkazu organizacyjnego nr 073 z 21 VII 1950 r. z dniem 1 VIII 1950 r. szkoły wojewódzkie zostały podporządkowane naczelnikom Wydziałów Szkoleniowych WUBP (wcześniej były na etatach wydziałów szkoleniowych). Ponadto rozwiązano szkoły wojewódzkie w Poznaniu, Zielonej Górze, Wrocławiu i Opolu, a w to miejsce powołano szkoły międzywojewódzkie: we Wrocławiu (dla Opola i Wrocławia); w Poznaniu (dla Poznania, Bydgoszczy i Zielonej Góry. Por.: ibidem, 1572/2588, k. 225).

Na mocy rozkazu organizacyjnego nr 0112 z 2 X 1950 r. z dniem 1 X 1950 r. zlikwidowano szkołę wojewódzkie w Gdańsku i Koszalinie, a w jej miejsce powołano szkołę międzywojewódzką w Gdańsku (por.: ibidem, 1572/2588, k. 333).

Na mocy rozkazu nr 9/51 (por. ibidem, 01254/853, k. 13–14) ministra bezpieczeństwa publicznego z 7 IV 1951 r. (zatwierdzonego na mocy rozkazu organizacyjnego nr 039 z 19 IV 1951 r.; por. ibidem, 1572/71, k. 68–69) z dniem 1 V 1951 r. szkoły wojewódzkie zostały rozwiązane, a na ich miejsce powołano sześć szkół międzywojewódzkich: we Wrocławiu (dla Opola i Wrocławia), w Gdańsku (dla Gdańska, Koszalina i Szczecina), w Olsztynie (dla Olsztyna, Lublina i Białegostoku), w Krakowie (dla Krakowa, Rzeszowa i Kielc), w Poznaniu (dla Poznania, Bydgoszczy i Zielonej Góry), w Katowicach (dla Katowic, Warszawy i Łodzi).

Zgodnie z rozkazem nr 021/51 (ibidem, 1572/58, k. 90) ministra bezpieczeństwa publicznego z 18 VII 1951 r. (zrealizowanego rozkazem organizacyjnym nr 098/org z 7 VIII 1951; por. ibidem, 1572/71,

i dostosować go do potrzeb resortu bezpieczeństwa publicznego. Zdecydowano się również na zorganizowanie szkół podstawowych i średnich przy urzędach, w których funkcjonariusze mogliby podnosić swoje wykształcenie. Zorganizowano przy wojewódzkich urzędach bezpieczeństwa publicznego oraz powiatowych urzędach bezpieczeństwa publicznego biblioteki, dzięki którym funkcjonariusze mieliby możliwość stałego samokształcenia w dziedzinie nauk społecznych (w praktyce początkowo PUBP wypożyczały książki z WUBP, nie starając się kształtować własnego księgozbioru).

Niedługo po rozkazy nr 46, „w związku ze zmianą systemu i nowymi zadaniami w dziedzinie szkolenia kadr MBP”, powołano na mocy rozkazu organizacyjno-etatowego nr 046/org ministra bezpieczeństwa publicznego z 12 VII 1947 r.³⁸ Departament Szkolenia MBP, który przejął obowiązki wykonywane dotychczas przez Wydział Szkoleniowy i Wydział Personalny. Nowa jednostka miała nadzorować i koordynować pracę istniejących szkół resortowych.

Z powodu zbyt małej liczby szkolonych w Łodzi oraz problemów lokalowych postanowiono rozbudować szkolnictwo organów bezpieczeństwa. Przystąpiono do poszukiwań nowej lokalizacji szkoły. Wybór padł na Legionowo. Znajdowały się tu wybudowane w latach 1936–1939 dla Centrum Wyszkożenia Kolejowego bloki, które co prawda nie uległy zniszczeniu, lecz wymagały gruntownego remontu. Od zajętego na potrzeby szkoły terenu odchodziła bocznica, która łączył się z główną magistralą kolejową. Dzięki niej w razie zamieszek w Warszawie można było sprawnie przetransportować słuchaczy szkoły do miasta, aby wsparli miejscowe organy bezpieczeństwa w ich tłumieniu. W czasach późniejszych podchorążowie CW MSW/WSO MSW w Legionowie w razie potrzeby formowali coś w rodzaju odwodowej jednostki ZOMO.

---

k. 183) z dniem 1 IX 1951 r. zlikwidowano szkołę międzywojewódzką w Gdańsku i na jej bazie utworzono Krajowy Ośrodek Szkolenia Bezpieczeństwa Publicznego w Gdańsku.

Na mocy rozkazu nr 032/52 z 24 VI 1952 (ibidem, 01225/150, k. 44–45) wiceministra bezpieczeństwa publicznego zlikwidowano szkołę międzywojewódzką w Krakowie, dotychczasowe zaś półroczne nauczanie w pozostałych szkołach międzywojewódzkich przedłużono do roku.

Na mocy rozkazu organizacyjnego nr 0103/org (ibidem, 1572/73, k. 167–168) z 14 VII 1953 r. z dniem 1 VIII 1953 r. szkoły międzywojewódzkie zostały zlikwidowane, a na ich bazie zorganizowano: międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Stalinogrodzie (Katowicach) z siedzibą w Chorzowie; międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Poznaniu; międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego we Wrocławiu. Na mocy zarządzenia nr 5/54 wiceministra bezpieczeństwa publicznego z 9 III 1954 r. (ibidem, 01254/853, k. 257) z dniem 1 IV 1954 r. (zatwierdzone z dniem 1 X 1954 r. rozkazem organizacyjnym nr 078 z 10 IX 1954 r.; rozkazem organizacyjnym nr 083 z dniem 15 X 1954 r. zlikwidowano etat; por. ibidem, 1572/74, kk. 127, 148–149) zlikwidowano międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Poznaniu, a jego słuchaczy przeniesiono na międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Stalinogrodzie (Katowicach) z siedzibą w Chorzowie. Grupa słuchaczy spoza aparatu przebywająca na międzywojewódzkim kursie przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Stalinogrodzie (Katowicach) z siedzibą w Chorzowie została przeniesiona do szkół w Gdańsku, Czerwieńsku i Legionowie.

Z dniem 15 VII 1955 r. na mocy zarządzenia nr 047/55 (ibidem, 01254/853, k. 127) przewodniczącego Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego z 21 VI 1955 r. (formalnie zrealizowane z dniem 1 IX 1955 r. na mocy rozkazu organizacyjnego nr 0108 z 19 VIII 1955 r.; por. 1583/608, k. 266) zlikwidowano międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego w Stalinogrodzie (Katowicach) z siedzibą w Chorzowie. Na mocy rozkazu organizacyjnego nr 0108 został również zlikwidowany międzywojewódzki kurs przeszkolenia oficerów bezpieczeństwa publicznego we Wrocławiu.

³⁸ AIPN BU, 1572/2585, k. 60.

Rozbudowa i remont obiektów w Legionowie zaczęły się w drugiej połowie 1946 r. Kierownikiem robót został ppor. Benedykt Korczewski z Wydziału Budowlanego MBP, do którego dyspozycji dyrektor Departamentu Więzień i Obozów miał wyznaczyć „siły robocze” — czyli więźniów³⁹. W ministerstwie jak najszybciej chciano uruchomić chociaż część kursów, dlatego też na mocy rozkazu nr 94 wiceministra bezpieczeństwa publicznego Mieczysława Mietkowskiego z dnia 25 IX 1946 r.⁴⁰ nakazano utworzyć w Legionowie szkołę i zorganizować w niej Centrum Wyszkożenia Straży Więziennej z następującymi kursami: kierowniczy (czteromiesięczny na stu słuchaczy), polityczno–wychowawczy (czteromiesięczny na siedemdziesięciu pięciu słuchaczy) i kurs straży więziennej (dwumiesięczny na dwustu słuchaczy). Szybko okazało się jednak, że budynki, jakimi dysponowano, nie pomieszczą wszystkich słuchaczy, dlatego też dwumiesięczny kurs straży więziennej na mocy rozkazu nr 117 ministra bezpieczeństwa publicznego z 27 XII 1946 r. przeniesiono do Jaworzna⁴¹.

Chcąc jak najszybciej przygotować obiekt w Legionowie, wiceminister bezpieczeństwa publicznego. Na mocy rozkazu nr 41 z 9 VI 1947 r.⁴² nakazał dyrektorowi Centralnej Szkoły MBP w Łodzi przejąć budynki w Legionowie od Wydziału Budowlanego, który miał za zadanie wyremontować obiekt i przygotować kursy: zastępców szefów powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego na 250 osób, szyfrantów na 200 osób, funkcjonariuszy Straży Więziennej na 300 osób. Miał również przygotować przeniesienie do Legionowa kursu kierowniczego na 200 osób oraz kurs oficerów śledczych na 200 osób.

Ostateczne przeniesienie zostało zatwierdzone w rozkazie organizacyjnym nr 053/org ministra bezpieczeństwa publicznego z 2 VIII 1947 r.⁴³ Z dniem 15 VIII 1947 r. rozwiązano Szkołę MBP w Łodzi oraz Szkołę MBP w Legionowie i w ich miejsce powołano Centrum Wyszkożenia Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, które obsługiwane było przez 269 osób (wykładowcy, kuchnia, zaopatrzenie itd.). Ponadto na mocy rozkazu nr 2 z 5 I 1948 r.⁴⁴ minister Stanisław Radkiewicz powołał w ramach Centrum Wyszkożenia MBP Szkołę Oficerską Bezpieczeństwa Publicznego, która zaczęła działalność z dniem 5 II 1948 r. Szkolenie w niej funkcjonariuszy miało trwać rok. Przygotowywała kursantów do sprawowania funkcji szefa powiatowego urzędu bezpieczeństwa publicznego lub jego zastępcy (względnie odpowiednich funkcji w skali wojewódzkiej). Uczyć się w niej miało 400 słuchaczy, natomiast funkcjonariusze starający się o przyjęcie mieli spełniać następujące kryteria: 1) pracować co najmniej sześć miesięcy w organach bezpieczeństwa publicznego; 2) posiadać minimum siedem oddziałów szkoły powszechnej; 3) być wypróbowanymi osobami w „szczerzej i ofiarnej służbie Demokracji Ludowej”. Kandydaci dobierani byli według następującego klucza: jeden kandydat z każdego powiatowego urzędu bezpieczeństwa publicznego, pięciu z wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego oraz pięćdziesięciu z Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Przed wysłaniem do Legionowa potencjalni słuchacze stawali przed komisją w składzie: zastępca szefa WUBP (jako przewodniczący), przedstawiciele Wydziału Personalnego WUBP i Wydziału Szkolenia WUBP (jako członkowie). W ministerstwie skład komisji zatwierdzał minister po przedłożeniu mu jej przez

³⁹ Ibidem, 01258/145, Rozkaz nr 71 Vice Ministra Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 27 VII 1946 r., k. 43.

⁴⁰ Ibidem, k. 108–109.

⁴¹ Ibidem, k. 183–184. Kurs rozpoczął się 1 II 1947 r. i przewidziany był na trzysta osób.

⁴² Ibidem, 1572/2579, k. 2.

⁴³ Ibidem, 1572/2585, k. 72–73.

⁴⁴ Ibidem, 01258/143, k. 4.

dyrektora Departamentu Szkolenia. Po przeprowadzeniu postępowania kwalifikacyjnego kandydatów zatwierdzał minister⁴⁵.

Od 1945 r. do utworzenia CW MBP minęły dwa lata. Środowiska opozycyjnie nastawione do powojennej rzeczywistości zrezygnowały z otwartej walki i zeszyły do podziemia. Zmienione warunki wymagały adekwatnych metod walki. Dlatego też początkowo starano się powiązać szkolenie z bieżącym zapotrzebowaniem. Dla lepszej realizacji powyższego zadania dyrektorzy poszczególnych departamentów i biur wchodzących w skład MBP na mocy rozkazu nr 6 ministra bezpieczeństwa publicznego z 21 I 1948 r.⁴⁶ zostali mianowani kierownikami katedr Centrum Wyszkożenia w zakresie szkolenia ich odcinków pracy. Po roku zrezygnowano z tego rozwiązania, ponieważ zalew pracy w biurach i departamentach spowodował, że aktywnie w pracę szkoły włączyło się tylko dwóch dyrektorów (Departamentu II i Biura Śledczego). W tym samym roku w ramach reorganizacji Wydział Szkolenia CW MBP został rozbudowany, przejmując całość zadań dydaktycznych. W jego skład wchodziło dziesięć katedr: I – walki ze szpiegostwem, II – techniki operatywnej, III – walki z podziemiem politycznym i bandytyzmem, IV – ekonomiczna, V – polityczna, VI – więziennictwa (zlikwidowana w 1949 r.), VII – śledcza, VIII – prawa, IX – polityczno-wychowawcza i X – ogólnokształcąca. W 1949 r. utworzono dodatkową katedrę wyszkolenia wojskowego i wychowania fizycznego.

W 1949 r. zaczęto dopatrywać się potrzeby kompleksowego przeszkolenia nowo przyjętych pracowników. W tym celu wiceminister Mieczysław Mietkowski w rozkazy nr 37 z 9 VII 1949 r.⁴⁷ nakazał dyrektorowi Departamentu Szkolenia MBP w porozumieniu z komendantem CW MBP zorganizować w Centrum Wyszkożenia MBP w Legionowie Dwuletnią Szkołę Oficerską dla nowo przyjętych na 700 osób⁴⁸. Nauka miała rozpocząć się z dniem 1 IX 1949 r. Nowa szkoła miała przygotować pracowników bezpieczeństwa publicznego do pełnienia funkcji młodszego referenta w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego, pod względem wojskowym zapewnić wyszkolenie w zakresie dowódcy plutonu. Ponadto chciano uzupełnić wykształcenie ogólne funkcjonariuszy „w zakresie wiadomości małej względnie dużej matury”⁴⁹. Jak pisał Jan Ślęczka, „program tej Szkoły zakładał ukończenie przez każdego słuchacza dwóch klas liceum ogólnokształcącego w oparciu o obowiązujący w szkolnictwie ogólnokształcącym program. Kandydaci do tej Szkoły, zależnie od posiadanego wykształcenia i wyników egzaminu wstępnego, byli kwalifikowani do jednej z dwóch poziomów (grup) nauczania. Grupa «A» realizowała program VIII i IX, a grupa «B» — X i XI klasy liceum. Nauczanie w grupie «A» kończyło się promocją do klasy X, w grupie «B» — egzaminem dojrzałości”⁵⁰. Kolejny nabór do Dwuletniej Szkoły na mocy rozkazu nr 039/50 wiceministra z 25 V 1950 r.⁵¹ został ograniczony do 350 słuchaczy. W okresie istnienia Dwuletniej Szkoły Oficerskiej (1949–1954) 1303 jej słuchaczy ukończyło dwie klasy liceum ogólnokształcącego⁵². Kadra przedmiotów ogólnokształcących w większości wywodziła się z Liceum imienia Władysława IV w Warszawie⁵³.

⁴⁵ Ibidem, k. 4.

⁴⁶ AIPN BU, 1572/2580, k. 1.

⁴⁷ Ibidem, 01225/69, k. 95.

⁴⁸ 350 osób wysłanych do Dwuletniej Szkoły miało być „z poza aparatu bezpieczeństwa” — czyli rekrutować się mieli z nowo przyjętych, jeszcze niepracujących w MBP. Wytypować ich miał, sprawdzić i powołać na pierwszy rok dyrektor Biura Personalnego MBP. Ibidem, k. 126.

⁴⁹ Ibidem, k. 126.

⁵⁰ J. Ślęczka, *Wkład*, s. 84. Por.: idem, *W 35-lecie powstania*, s. 22, 23.

⁵¹ AIPN BU, 01225/92, k. 101.

⁵² J. Ślęczka, *Wkład*, s. 84.

⁵³ AIPN, 001708/3462, E. Gurbala, k. 92.

Z czasem Centrum Wyszkożenia zaczęło się rozrastać, a program nauczania krystalizować. Począwszy od 1948 r., były w niej organizowane kolejne kursy, które następnie przestoczyły się w osobne szkoły. Funkcjonariusze byli tu szkoleni z metod obserwacji, robienia zdjęć z ukrycia, sztuki kamuflażu, zakładania podsłuchu, metod śledzenia, przesłuchiwania i wielu innych. Resort nadal potrzebował pracowników z odpowiednim wykształceniem. Chcąc zrealizować to zadanie, na mocy zarządzenia nr 30 wiceministra BP⁵⁴ z 9 VIII 1948 r. szefowie WUBP zostali zobligowani do wytypowania spośród słuchaczy szkół wyższych i średnich zawodowych⁵⁵ kandydatów na stypendia ministerstwa. Przesyłali następnie listę do MBP, w którym dyrektor Biura Personalnego wraz z dyrektorem Departamentu Szkożenia „dokonają doboru, kierując się: a) ideologiczną, moralną i polityczną postawą kandydata; b) poziomem umysłowym i osiągnięciami w nauce; c) stanem materialnym kandydata”⁵⁶. Powyższe założenia zostały uszczegółowione w zarządzeniu nr 15 wiceministra z 25 II 1949 r.⁵⁷ (oraz załączniku do niego), powołując Instytucję Stypendystów MBP, która miała zapewnić organom bezpieczeństwa publicznego funkcjonariuszy z wyższym wykształceniem. W pierwszym okresie ufundowano 200 stypendiów (dla I i II roku studiów w wysokości 8000 zł miesięcznie, dla III roku 9000 zł., dla IV roku 10 000 zł, dla V roku 11 000 zł). Pierwszeństwo w otrzymaniu stypendiów mieli „bojownicy o Niepodległość i Demokrację, oraz ich dzieci”⁵⁸. Nim otrzymano stypendium, należało przejść badania lekarskie, a jeżeli ich wynik był pozytywny, podpisać zobowiązanie, że za każdy rok, w którym pobrano stypendium, odpracuje się rok w organach bezpieczeństwa państwa.

Wstępne założenia systemu szkolenia organów bezpieczeństwa kształtowały się w latach czterdziestych. Usystematyzowanie i przemyślenie doświadczeń tego okresu widać w kolejnej dekadzie. Wówczas zaczął się krystalizować system naboru do ośrodków kształcenia, ich strukturalizacja, system szkolenia, jak i procedury z nim związane. Wyrazem tego są rozbudowane i precyzyjnie skonstruowane rozkazy „w sprawie organizacji roku szkolnego w szkołach operacyjnych bezpieczeństwa publicznego”, które skrupulatnie wyliczały rodzaje szkół i kursów, ich organizację, usytuowanie w organach bezpieczeństwa oraz warunki przyjęcia. Niewątpliwie do takich normatywów należy zaliczyć rozkaz nr 034/53 wiceministra

---

⁵⁴ Ibidem, 01225/58, k. 127–128.

⁵⁵ Zarządzenie nr 30 ma załącznik, w którym wymieniono szkoły, z których należy wytypować kandydatów na stypendia, wskazując na: „1. Akademię Nauk Politycznych; 2. Wydziały Prawne i Wydziały Prawno–Ekonomiczne, 3. Wydziały Humanistyczne Uniwersytetów; 4. Wyższe Studium Nauk Społeczno–Gospodarczych w Katowicach; 5. Wyższą Szkołę Nauk Społecznych (T.U.R.) w Krakowie; 6. Wydziały Lekarskie Uniwersytetów, wraz ze Studium Stomatologicznym i Studium Wychowania Fizycznego; 7. Wydziały Farmaceutyczne Uniwersytetów; 8. Wydziały Stomatologiczne Uniwersytetów; 9. Akademię Stomatologiczną w Warszawie; 10. Akademię Lekarską w Gdańsku; 11. Politechnikę; 12. Akademię Górniczą w Krakowie; 13. Szkołę Inżynierską im. Wawelberga i Rotwanda w Warszawie; 14. Szkołę Inżynierską w Poznaniu; 15. Wyższą Szkołę Inżynierską w Szczecinie; 16. Wydziały Rolnicze i Wydziały Rolniczo–Leśne oraz Wydziały Rolnicze ze Studium Spółdzielczym Uniwersytetów; 17. Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie; 18. Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie; 19. Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi; 20. Szkołę Główną Handlową w Warszawie i Filii jej w Łodzi; 21. Akademię Handlową w Krakowie; 22. Akademię Handlową w Poznaniu; 23. Wyższą Szkołę Handlu Morskiego w Gdyni; 24. Wyższą Szkołę Handlowo–Administracyjną w Częstochowie; 25. Wyższą Szkołę Handlową we Wrocławiu”. Ibidem, k. 128.

⁵⁶ Ibidem, k. 127.

⁵⁷ AIPN BU, 01225/88, k. 53. Por. ibidem, Instrukcja w sprawie bezzwrotnych [sic.] stypendiów dla studentów szkół wyższych, k. 54–57.

⁵⁸ Ibidem, k. 54.

Romana Romkowskiego⁵⁹, organizujący rok szkolny 1953/1954. Dowiadujemy się z niego, że rok szkolny ma się zacząć 15 września, dotychczasowe zaś szkoły operacyjne bezpieczeństwa publicznego zostały podzielone na dwa typy: centralny (Ośrodek Szkolenia MBP w Warszawie⁶⁰, Centrum Wyszkożenia MBP w Legionowie⁶¹, Krajowy Ośrodek Szkoleniowy MBP w Gdańsku⁶² oraz Krajowy Ośrodek Szkoleniowy MBP w Czerwińsku⁶³) oraz międzywojewódzki (Międzywojewódzkie Kursy Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego w Stalinogrodzie⁶⁴, Międzywojewódzkie Kursy Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego w Poznaniu oraz Międzywojewódzkie Kursy Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu⁶⁵). Z rozkazu dowiadujemy się poza tym, że wykładowcy co roku sprawdzani byli przez komisję dopuszczającą ją do dalszego nauczania w ośrodkach kształcenia MBP. Ponadto przechodzili obowiązkowe szkolenie (najczęściej w formie praktyk) w okresie wakacyjnym.

W tym okresie podjęto również kompleksowe starania nad opracowaniem pomocy naukowych. W Komitecie ds. BP dostrzeżono, że poziom dotychczasowych skryptów oraz „podręczników” stosowanych w szkołach organów bezpieczeństwa jest niewystarczający zarówno pod względem politycznym, jak i operacyjnym. Stwierdzono, że „dotychczasowe pomoce oparte są niejednokrotnie na przykładach szablonowej, prymitywnej pracy

---

⁵⁹ Por.: *ibidem*, 01225/174, k. 29–33.

⁶⁰ W ramach ośrodka działały: Dwuletnia Szkoła Aktywu Kierowniczego — na 100 osób (kandydaci musieli mieć co najmniej pięcioletnią praktykę w organach; chętnych z trzy- oraz czteroletnim doświadczeniem musiał zatwierdzić minister; ponadto musieli mieć ukończone co najmniej siedem klas szkoły podstawowej, należeć do PZPR i zdać egzamin kwalifikacyjny minimum na ocenę dostateczną); Roczny Kurs Przeszkolenia Wykładowców Szkół Operacyjnych Bezpieczeństwa Publicznego i Milicji Obywatelskiej — na 70 osób (kandydaci musieli mieć wykształcenie średnie, najlepiej pedagogiczne; pierwszeństwo w przyjęciu mieli członkowie PZPR oraz ZMP; co najmniej 25 miejsc na kursie chciano osadzić kandydatami z praktyką operacyjną, 20 funkcjonariuszami z MO, a pozostałe bez praktyki); Roczny Kurs Przeszkolenia nowo przyjętych pracowników bezpieczeństwa publicznego z ukończonym wyższym wykształceniem — na 80 osób; pięć sześciotygodniowych kursów przeszkolenia szefów PUBP, zastępców szefów PUBP, kierowników sekcji WUBP i równorzędnych — każdy obliczony na 50 osób.

⁶¹ W ramach CW w tym czasie (poza kursami specjalistycznymi organizowanymi na mocy osobnych rozkazów) działały: Roczny Kurs Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego, z perspektywą objęcia przez absolwentów stanowisk kierowników sekcji wydziałów WUBP i równorzędnych — na 250 osób, Dwuletnia Szkoła Oficerska (wówczas kończył się IV turnus na 350 osób), Roczny Kurs Przeszkolenia Oficerów Śledczych Bezpieczeństwa Publicznego na 100 osób oraz Roczna Szkoła Oficerska dla nowo przyjętych pracowników bezpieczeństwa publicznego z ukończonym średnim wykształceniem — na 100 osób.

⁶² W ramach ośrodka działała Roczna Szkoła Oficerska dla nowo przyjętych pracowników bezpieczeństwa publicznego z ukończonym średnim wykształceniem — na 350 osób.

⁶³ W ramach ośrodka działała Roczna Szkoła Oficerska dla nowo przyjętych pracowników bezpieczeństwa publicznego z ukończonym średnim wykształceniem — na 400 osób.

⁶⁴ Obecna nazwa Katowice.

⁶⁵ Kursy te miały uprawnienia szkół oficerskich. Odbywały się tu Roczne Międzywojewódzkie Kursy Przeszkolenia Oficerów Bezpieczeństwa Publicznego dla funkcjonariuszy z WUBP i PUBP, głównie spośród nieprzeszkolonych referentów oraz młodszych referentów. Wprowadzono jednak precyzyjny podział kompetencji szkół, jeżeli chodzi o rodzaj przeszkolenia. W Stalinogrodzie kształcono referentów referatów ochrony oraz referentów jednostek operacyjnych PUBP i WUBP z rejonów przemysłowych (ok. 400 osób). W Poznaniu zgrupowano referentów jednostek operacyjnych WUBP i PUBP z rejonów rolniczych (ok. 200 osób). We Wrocławiu zaś szkolono referentów pionu Departamentu VIII oraz referentów jednostek operacyjnych z rejonów przemysłowych (ok. 150 osób).

operacyjnej, a nawet usiłują w pewnych wypadkach teoretycznie uzasadnić błędną praktykę. Niejednokrotnie powstawały one w warunkach oderwania od żywej, konkretnej pracy operacyjnej, bez udziału bezpośrednio zainteresowanej jednostki operacyjnej i w rezultacie miały często teoretyzujący charakter. W tej sytuacji przed aparatem szkoleniowym i całym kierowniczym aktywnym jednostek operacyjnych staje zadanie opracowania w jak najkrótszym czasie pomocy naukowych, które pomogą w wychowaniu pracowników w duchu przestrzegania praworządności w pracy operacyjnej i śledczej oraz przyswojeniu im ofensywnych metod walki z wrogiem⁶⁶. W związku z tym na mocy zarządzenia nr 042/55 przewodniczącego Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego z 4 VI 1955 r.⁶⁷ postanowiono, że dyrektor Departamentu Kadr i Szkolenia do 15 VI 1955 r. dokona selekcji pomocy naukowych oraz powoła korespondentów spośród komórek sprawozdawczo–analitycznych departamentów, mających za zadanie zaopatrywanie Departamentu Kadr i Szkolenia w materiały operacyjne nadające się dla celów szkoleniowych⁶⁸. Wyznaczeni pracownicy Departamentu Kadr i Szkolenia mieli mieć dostęp do tajnej dokumentacji przekazywanej przez jednostki operacyjne do archiwum Departamentu X oraz uczestniczyć w odprawach jednostek operacyjnych. Ponadto „Dyrektor Departamentu Kadr i Szkolenia w porozumieniu z dyrektorami Departamentów Operacyjnych i Kierownikami Wojewódzkich Urzędów zorganizuje zespoły autorskie dla opracowania podstawowych pomocy naukowych z dziedziny pracy operacyjnej i śledczej (teksty wykładów, wzorcowych teczek i spraw)⁶⁹”. Powołano w sumie dwadzieścia cztery zespoły, mające opracować następujące zagadnienia⁷⁰:

1. Istota, kategorie i zadania sieci agenturalnej organów bezpieczeństwa

mjr Stanisław Morawski	Dep. VI — odpowiedzialny
kpt. Marian Muranowicz	Dep. Kadr i Szkolenia

2. Zasada doboru i opracowania kandydata do werbunku

mjr Wacław Filozof	Dep. III — odpowiedzialny
kpt. Leon Kowalski	Dep. Kadr i Szkolenia

3. Werbunek agencji

mjr Kazimierz Kunicki	Dep. III — odpowiedzialny
mjr Tadeusz Szadkowski	Dep. II
ppłk Józef Łobatiuk	Dep. Kadr i Szkolenia

⁶⁶ AIPN BU, 01225/218, Zarządzenie nr 042/55 o opracowaniu pomocy naukowych, k. 111.

⁶⁷ Ibidem, k. 111–116.

⁶⁸ Chodzi przede wszystkim o streszczenia i analizy spraw agenturalnych i śledczych, przykłady dobrej i złej pracy operacyjnej, notatki informacyjne mogące służyć za podstawę do opracowania tematyki operacyjnej, śledczej itp. Por. ibidem, k. 112.

⁶⁹ Ibidem, k. 112–113.

⁷⁰ W późniejszym okresie powoływano kolejne zespoły, m.in. na mocy Zarządzenia nr 143/55 I Zastępcy Przewodniczącego ds. Bezpieczeństwa Publicznego z 27 XII 1955 r. (ibidem, 01225/219, k. 236–237).

4. Praca z agenturą
(kierowanie i wychowanie sieci agenturalnej)

mjr Stanisław Filipiak	Dep. III — odpowiedzialny
mjr Teodor Szumański	Dep. V
mjr Zenon Goroński	C.W. Legionowo

5. Istota, zadania i formy agenturalnego rozpracowania

mjr Stanisław Jastrzębski	Dep. III — odpowiedzialny
kpt Władysław Kossakowski	Dep. Kadr i Szkolenia

6. Zasady planowania przedsięwzięć agenturalno–operacyjnych w rozpracowaniu agenturalnym

mjr Eugeniusz Gruber	Dep. II — odpowiedzialny
kpt. Władysław Kossakowski	Dep. Kadr i Szkolenia

7. Sposoby pozyskania i wprowadzenia agentury do rozpracowania agenturalnego

mjr Jan Żelazko	Dep. II — odpowiedzialny
kpt. Roman Szwinger	Dep. III
kpt. Jerzy Kobryński	Dep. Kadr i Szkolenia

8. Kombinacje operacyjne

ppłk Henryk Wędrowski	Dep. III — odpowiedzialny/
mjr Adam Wein	Dep. II
ppłk Józef Łobatiuk	Dep. Kadr i Szkolenia

9. Zbieranie materiałów dowodowych w toku rozpracowania agenturalnego

mjr Stanisław Łyszkowski	Dep. VII — odpowiedzialny
ppłk Mieczysław Jakubowicz	Gab. Przewodniczącego
kpt. Zenon Polak	Dep. VII
kpt. Jerzy Kobryński	Dep. Kadr i Szkolenia

10. Zakończenie rozpracowania agenturalnego

mjr Artur Nowak	Dep. II — odpowiedzialny
mjr Marian Krawczyński	Dep. VII
mjr Mieczysław Bauma	Dep. IV
kpt. Marian Muranowicz	Dep. Kadr i Szkolenia

11. Obserwacja agenturalna

mjr Michał Jachimowicz	Dep. III — odpowiedzialny
kpt. Leon Kowalski	Dep. Kadr i Szkolenia

12. Pojęcie i zadania śledztwa jako jednego ze środków pracy operacyjnej organów bezpieczeństwa

mjr Bogdan Lisowski	Dep. VII — odpowiedzialny
mjr Jan Karpiński	Dep. VII
kpt. Jan Gutman	C.W. Legionowo

13. Podstawy wszczęcia śledztwa. Dokumentacja związana z aresztem i zatrzymaniem przestępców antypaństwowych

kpt. Władysław Zdanowicz	Dep. VII — odpowiedzialny
kpt. Eugeniusz Witczak	Dep. VII
por. Zdzisław Kowalkowski	Dep. Kadr i Szkolenia
radca Zdzisław Ujma	Gab. Przewodniczącego

14. Planowanie w procesie śledztwa

mjr Zbigniew Kiszal	Dep. VII — odpowiedzialny
Kpt. Jerzy Waliczak	Dep. VII
kpt. Edmund Przepiórski	Dep. Kadr i Szkolenia

15. Dowody w sprawach o przestępstwach kontrewolucyjnych

mjr Marian Krawczyński	Dep. VII — odpowiedzialny
Kpt. Jerzy Kacprzak	Dep. VII
Por. Zdzisław Kowalkowski	Dep. Kadr i Szkolenia
St. radca Juliusz Tewel	Gab. Przewodniczącego

16. Sposoby opanowania kanałów przerzutu wrogiej agentury do Polski

ppłk Czesław Mackiewicz	Dep. I — odpowiedzialny
mjr Michał Goleniewski	Dep. II
kpt. Szlama Pront	Dep. I
kpt. Tadeusz Piwiński	Dep. Kadr i Szkolenia

17. Sprawa agenturalnego sprawdzenia

mjr Bolesław Weinert	Dep. II — odpowiedzialny
ppor. Henryk Weiman	Dep. Kadr i Szkolenia

18. Zasady organizacji pracy agenturalno-operacyjnej na obiektach i w określonych zagadnieniach

płk Leon Andrzejewski	Dep. IV — odpowiedzialny
Kpt. Stanisław Rogaliński	Dep. III
kpt. Edward Holsztyński	Gab. Przewodniczącego
kpt. Tadeusz Gawęda	Dep. V
ppor. Henryk Weiman	Dep. Kadr i Szkolenia

19. Ewidencja agentury
- kpt. Stanisław Szczerba Dep. X — odpowiedzialny
kpt. Józef Rozenwaks Dep. Kadr i Szkolenia
20. Ewidencja operacyjna wrogich elementów
- mjr Antonina Taube Dep. X — odpowiedzialna
kpt. Józef Rozenwaks Dep. Kadr i Szkolenia
21. Przesłuchanie podejrzanego
- kpt. Marian Pydzik Dep. VII — odpowiedzialny
kpt. Kazimierz Prośniak WUds.BP Warszawa
por. Zdzisław Kowalkowski Dep. Kadr i Szkolenia
radca Zdzisław Ujma Gab. Przewodniczącego
22. Przesłuchanie świadka
- mjr Leon Midro Dep. VII — odpowiedzialny
kpt. Stanisław Misiak Dep. VII
por. Zdzisław Kowalkowski Dep. Kadr i Szkolenia
radca Tadeusz Walichnowski Gab. Przewodniczącego
23. Ekspertyza i praca z biegłymi
- kpt. Jerzy Marzec De. VII — odpowiedzialny
kpt. Władysław Zajdler WUBP Bydgoszcz
mjr Lucjan Słomka C.W. Legionowo
st. radca Juliusz Tewel Gab. Przewodniczącego
24. Eksperyment śledczy
- Kpt. Władysław Zajdler WUBP Bydgoszcz — odpowiedzialny
mjr Lucjan Słomka C.W. Legionowo
kpt. Kazimierz Switoń C.W. Legionowo
radca Tadeusz Walichnowski Gab. Przewodniczącego

Opracowane przez zespoły autorskie tematy zatwierdziła Centralna Komisja Pomocy Naukowych w składzie: członek Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego płk Zbigniew Paszkowski (przewodniczący), wicedyrektor Departamentu Kadr i Szkolenia ppłk Henryk Piasecki (zastępca przewodniczącego), dyrektor Departamentu II ppłk Edward Leśniewski (członek komisji), dyrektor Departamentu III płk Julia Brystygier (członek komisji), dyrektor Departamentu IV ppłk Jan Górecki (członek komisji), dyrektor Departamentu VII płk Józef Kratko (członek komisji) oraz zastępca naczelnika Wydziału IV Departamentu Kadr i Szkolenia kpt. Tadeusz Piwiński (sekretarz Komisji).

2. „Nie chęć szczerą, lecz matura z siebie oficera”

Po rozwiązaniu Komitetu ds. Bezpieczeństwa Publicznego organizacja specjalistycznego szkolenia przybrała bardziej przemyślany charakter. Przykładowo jednym z pierwszych dokumentów precyzujących działalność legionowskiej szkoły jest zarządzenie nr 00106/57 z 23 V 1957 r. „w sprawie doboru kandydatów do Szkół Podwyższania Kwalifikacji funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa MSW”⁷¹, wydany przez ówczesnego wiceministra spraw wewnętrznych Antoniego Alstera. Czytamy w nim: „Poważną rolę w przeszkoleniu funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa mają do spełnienia szkoły — organizowane w Centrum Wyszkożenia MSW w Legionowie”⁷². W ramach CW działała Roczna Szkoła Podnoszenia Kwalifikacji Oficerów Operacyjnych, Dwuletnia Szkoła Podnoszenia Kwalifikacji Starszych Oficerów Operacyjnych oraz Roczna Szkoła Podwyższania Kwalifikacji Oficerów Służby Obserwacyjnej Biura „B”. Rekrutacje kandydatów do poszczególnych szkół przeprowadzał dla komórek w centrali dyrektor Departamentu Kadr i Szkolenia w uzgodnieniu z dyrektorami odpowiednich biur i departamentów, natomiast dla jednostek wojewódzkich i powiatowych komendanci wojewódzkich komend MO oraz ich zastępcy ds. Służby Bezpieczeństwa.

Pracownicy Służby Bezpieczeństwa w chwili, gdy zostali wysłani do szkół operacyjnych, przechodzili na etat Centrum Wyszkożenia MSW (nie dotyczyło to kursów specjalistycznych), otrzymując uposażenie miesięczne w takiej wysokości, jak przed odejściem na szkolenie, jednak bez dodatku specjalnego. W okresie pobytu w CW MSW korzystali za to z bezpłatnego zakwaterowania i wyżywienia. „Kierownicy jednostek, z których skierowano pracowników do szkół służby bezpieczeństwa — mają obowiązek opiekowania się i udzielania pomocy ich rodzinom, traktując je na równi z rodzinami pracowników etatowych tych jednostek”⁷³.

W związku z tym, że na przeszkolenie kierowane były osoby niemające średniego wykształcenia, postanowiono do programu nauczania włączyć przedmioty ogólnokształcące. W zależności od czasu spędzonego w CW MSW pracownicy SB mogli dzięki temu ukończyć jedną (jeżeli zostali skierowani na roczną szkołę) lub dwie klasy szkoły ogólnokształcącej (jeżeli zostali skierowani na dwuletnią szkołę)⁷⁴. Słuchacze ze średnim wykształceniem w czasie, gdy ich koledzy pogłębiali wiedzę z zakresu szkoły ogólnokształcącej, uczyli się języka obcego.

Z chwilą zakończenia nauki w CW MSW pracownicy SB wracali do jednostek macierzystych i w zależności od uzyskanych wyników obejmowali albo takie same stanowiska co przed wysłaniem na szkolenie, albo wyższe⁷⁵.

Zarządzenie nr 00106/57 zostało w większości powtórzone w zarządzeniu nr 0098/58 ministra spraw wewnętrznych z 2 VI 1958 r. w „sprawie doboru kandydatów do szkół operacyjnych służby bezpieczeństwa MSW”⁷⁶, podpisanym przez Władysława Wichę. Rozszerzono jedynie punkt o należnościach mundurowych oraz ubraniu należnym w okresie szkolenia.

W tym samym roku, 9 czerwca, minister spraw wewnętrznych Władysław Wicha wydał zarządzenie nr 00109/58 „w sprawie powołania Rady Szkolnej MSW”⁷⁷. Szef MSW,

⁷¹ Ibidem, 01225/282, k. 55–56.

⁷² Ibidem, k. 55.

⁷³ Ibidem, k. 56.

⁷⁴ Por. powyżej opisane dwuletnie szkoły oficerskie.

⁷⁵ Ibidem, k. 56.

⁷⁶ AIPN BU, 01258/20, k. 200–203.

⁷⁷ Ibidem, 01225/58, k. 98.

obserwując „wzrastające zadania służby bezpieczeństwa MSW wymagające wszechstronnego podniesienia poziomu zawodowego i politycznego funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”, postanowił rozszerzyć udział kierownictwa MSW „w wytyczaniu kierunków i polityki szkoleniowej oraz pogłębianiu dotychczasowych metod wychowania i nauczania. W tym celu powołał Radę Szkoleniową, w której w skład wchodził: dwaj wiceministrowie, naczelnik Wydziału Szkolenia Operacyjnego, dyrektor Departamentu II, dyrektor Biura „B, dyrektor Departamentu Kadry i Szkolenia, komendant CW, wicedyrektor Departamentu I oraz wicedyrektor Departamentu III.

Resort, planując dalsze działania, nie zapomniał o konieczności doksztalcania swoich pracowników w zakresie szkół ogólnokształcących. „Potrzebę taką uważano za niezbędny warunek wzrostu kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy”⁷⁸. Na mocy zarządzenia nr 72/57 ministra spraw wewnętrznych z 18 IV 1957 r. w sprawie doksztalcania pracowników (funkcjonariuszy) resortu spraw wewnętrznych⁷⁹ wszyscy funkcjonariusze zostali zobligowani do podniesienia poziomu wykształcenia. Normatyw ten był ściśle powiązany z założeniem, że do 1962 r. oficerowie powinni mieć przynajmniej średnie wykształcenie, podoficerowie zaś podstawowe. Próby doprowadzenia do podniesienia wykształcenia funkcjonariuszy były podejmowane wcześniej, chociażby 27 VIII 1945 r. w rozkazie nr 48⁸⁰ minister bezpieczeństwa publicznego nakazał szefom wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego zorganizować we wszystkich wojewódzkich urzędach, poczynając od 15 IX 1945 r., grupy doksztalcające i objąć doksztalcaniem wszystkich pracowników, którzy nie mieli świadectwa dojrzałości⁸¹. W miarę konsekwentnie zaczęto wymagać od oficerów matury dopiero od 1957 r. Utworzono wówczas w ramach Centrum Wyszkołenia MSW Wydział Szkolenia Ogólnego, realizujący program liceum ogólnokształcącego. W latach 1957–1962 w CW MSW w Legionowie 447 funkcjonariuszy złożyło egzamin dojrzałości. Ponadto od 1957 do 1963 r. w ramach CW MSW w Legionowie funkcjonowała Dwuletnia Szkoła Oficerska, która w odróżnieniu od tej z lat 1949–1954 przeznaczona była dla funkcjonariuszy SB o długoletnim stażu pracy operacyjnej, zajmujących stanowiska kierownicze szczebla podstawowego i mających już stopnie oficerskie. Jej słuchacze mieli podnosić kwalifikacje polityczno-zawodowe oraz poziom wykształcenia ogólnego⁸².

Należy pamiętać, że rósł poziom wykształcenia społeczeństwa, a tym samym wzrastały również wymagania w stosunku do funkcjonariuszy⁸³. Skonkretyzowała je ustawa z 31 I 1959 r. „o stosunku służbowym funkcjonariuszów Milicji Obywatelskiej”⁸⁴, w artykule 12 zaznaczając: „warunkiem nadania pierwszego stopnia oficerskiego jest posiadanie wykształcenia w zakresie co najmniej średniej szkoły ogólnokształcącej lub innej szkoły uprawniającej do studiów w szkołach wyższych oraz ukończenia szkoły oficerskiej Milicji Obywatelskiej”. Od 1962 r. do CW MSW zaczęto przyjmować wyłącznie kandydatów z wykształceniem średnim⁸⁵. W roku szkolnym 1961/1962 zorganizowano natomiast stacjonarne

⁷⁸ J. Ślęczka, *Wkład*, s. 85.

⁷⁹ AIPN, 0045/6, k. 137–138.

⁸⁰ *Ibidem*, 1572/48, k. 75.

⁸¹ Por.: J. Ślęczka, *Wkład*, s. 80; *idem*, *W 35-lecie powstania*, s. 23.

⁸² *Idem*, *W 35-lecie powstania*, s. 20. W latach 1957–1963 zorganizowano pięć tego typu szkół, które ukończyło 368 funkcjonariuszy.

⁸³ Por.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa*, s. 23.

⁸⁴ Dz.U. 1959, nr 12, poz. 69.

⁸⁵ *Ibidem*, s. 85, 86, 89.

kształcenie funkcjonariuszy z wyższym wykształceniem⁸⁶. W październiku 1962 r. w ministerstwie rozpoczęto pracę nad utworzeniem Studium Zaocznego dla funkcjonariuszy z wyższym wykształceniem. Ostatecznie Studium zostało powołane na mocy zarządzenia nr 0135/63 ministra spraw wewnętrznych z 10 VIII 1963 r. w sprawie utworzenia Studium Zaocznego CW MSW dla funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa posiadających wyższe wykształcenie⁸⁷. Nowa forma szkolenia została skierowana do funkcjonariuszy z wyższym wykształceniem bez konieczności odrywania ich od pracy, natomiast ukończenie studium było równoznaczne z ukończeniem szkoły oficerskiej. Szkoła miała trwać osiemnaście miesięcy. Okres ten podzielono na trzy semestry, z których każdy obejmował ogółem dwadzieścia jeden dni zajęć stacjonarnych. Kursanci dwa dni w miesiącu mieli poświęcić wyłącznie na samokształcenie. W pierwszym kursie wzięło udział stu funkcjonariuszy.

Kolejny etap w kształceniu kadr oficerskich dla resortu nastąpił w 1969 r. Postanowiono umożliwić zdobycie wyższego wykształcenia kadry kierowniczej powiatowych komend. W lutym 1969 r. minister oświaty i szkolnictwa wyższego na wniosek ministra spraw wewnętrznych podjął następującą decyzję: „1) w czterech ośrodkach uniwersyteckich (Warszawa, Kraków, Poznań i Wrocław) będą organizowane od 1969 r. w ramach istniejących zaocznych Zawodowych Studiów Administracyjnych 50 osobowe wydzielone grupy słuchaczy dla pracowników wszystkich jednostek resortu, z wyjątkiem MSW, KG MO i Komendy Stołecznej MO; 2) I i II rok studiów będą realizowane systemem zaocznym, a III rok — systemem stacjonarnym. Mając na uwadze, iż na studia te będzie kierowany aktyw służbowy z jednostek terenowych, który absorbującą pracę zawodową będzie musiał łączyć z uczeniem się i dojazdami na uczelnię, postanowiono przyjąć nieco wolniejsze tempo realizacji programu I i II roku, a intensyfikując nauczanie na III roku stacjonarnym, umożliwić studiującym opanowanie całego przewidzianego programem materiału; 3) Program studiów dla tych grup zostanie nieznacznie zmodyfikowany przez włączenie zagadnień szczególnie przydatnych funkcjonariuszowi resortu spraw wewnętrznych, realizowanych w III roku nauczania”⁸⁸. Modyfikując program nauczania grup MSW, postanowiono zrezygnować z egzaminu ze statystyki oraz ograniczyć niektóre przedmioty mało przydatne przy pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Zdecydowano równocześnie o poszerzeniu zakresu nauczania prawa karnego materialnego. Na III roku, na mocy zarządzenia nr 118/71 ministra spraw wewnętrznych z 10 VIII 1971 r. („w sprawie zasad udzielania urlopu szkolnego funkcjonariuszom Milicji Obywatelskiej będącym słuchaczami trzeciego roku Zaoczno–stacjonarnego Zawodowego Studium Administracyjnego”⁸⁹), funkcjonariusze uczęszczający do ZSA dostawali urlop szkolny⁹⁰. Ten etap nauki poszerzono o przedmioty będące przydatne w pracy funkcjonariusza, jak np. wykłady monograficzne z zakresu pracy podstawowej pionów SB i MO⁹¹. Tematy prac dyplomowych powiązane by-

---

⁸⁶ Ibidem, s. 21. Okres kształcenia w tej szkole podzielono na dwa semestry: pierwszy zaoczny, drugi zaś stacjonarny.

⁸⁷ AIPN BU, 01225/432, brak paginacji.

⁸⁸ AIPN, 1585/195, Informacja o Zaoczno–stacjonarnych Zawodowych Studiach Administracyjnych (dla grup MSW), k. 18–19.

⁸⁹ Ibidem, 0045/52, cz. 1, k. 222–223.

⁹⁰ W czasie urlopu szkolnego funkcjonariuszom przysługiwało prawo do pełnego ostatnio pobieranego uposażenia oraz innych należnych im świadczeń pieniężnych. Jeżeli pracownicy MSW zamieszkiwali w miastach będących siedzibą szkoły wyższej, w której studiowali, otrzymywali bezpłatnie: zakwaterowanie, wyżywienie według normy szkolnej lub równowartość pieniężną, zwrot kosztów przejazdu raz w miesiącu z miejscowości będącej siedzibą szkoły wyższej do miejsca zamieszkania i z powrotem.

⁹¹ Ibidem, 1585/195, Informacja o Zaoczno–stacjonarnych Zawodowych Studiach Administracyjnych (dla grup MSW), k. 19.

ły z pracą wykonywaną przez słuchaczy i każdorazowo uzgadniane z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych⁹².

W późniejszym okresie z inicjatywy komendantów wojewódzkich MO utworzono nowe ośrodki stacjonarnego kształcenia w ZSA w filii Uniwersytetu Lubelskiego w Rzeszowie (1976) oraz na Uniwersytecie Gdańskim (1977). W sumie w okresie 1969–1977 Zaoczno–Stacjonarne Studia Administracyjne ukończyło 774 funkcjonariuszy (z tego 560 oficerów)⁹³.

Zawodowe Studium Administracyjne przez część kadry MSW było traktowane jako podwalina do rozwoju koncepcji Wyższych Szkół Oficerskich. Jak pisał 6 V 1971 r. dyrektor Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW płk Ludwik Knawa do ministra spraw wewnętrznych gen. bryg. Franciszka Szlachcica: „Przyszła Wyższa Szkoła Zawodowa MSW [ma być] w pewnym sensie wyodrębnionym dla pracowników MSW Studium Administracyjnym”⁹⁴. Ten zamysł o „przykładowych ośrodkach szkolenia” przewijał się z całą mocą we wstępnych koncepcjach, jak choćby w piśmie naczelnika Wydziału IV Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW płk. B. Piwowara do naczelnika Samodzielnego Wydziału Organizacyjnego MSW płk. S. Tymczenki. Podkreślono w nim, że należy „preferować wiązanie treści szkolenia i doskonalenia zawodowego z bieżącą pracą (praktycznym działaniem), zgodnie z ogólnym modelem: od praktyki do uogólnień i od uogólnień do praktyki oraz podporządkować temu modelowi formy organizacyjne i metody nauczania”⁹⁵.

W 1972 r. powołano trzy szkoły resortowe⁹⁶: Akademię Spraw Wewnętrznych, Wyższą Szkołę Oficerską MSW w Legionowie oraz Wyższą Szkołę Oficerską w Szczytnie⁹⁷. Jako podstawę ich utworzenia przyjęto art. 2 ust. 1 oraz art. 5 ust. 8 ustawy z 5 XI 1958 r. o szkolnictwie wyższym⁹⁸, jednak bezpośrednio podlegały ministrowi spraw wewnętrznych, będąc samodzielnymi jednostką w strukturze MSW. Znajduje to potwierdzenie zarówno w paragrafie 1 statutu o wyższych szkołach oficerskich resortu spraw wewnętrznych z 1972 r. (brzmi on: „Wyższa Szkoła Oficerska im. Feliksa Dzierżyńskiego oraz Wyższa Szkoła Oficerska im. generała Franciszka Józwiaka–Witolda zwane dalej szkołami są wyższymi szkołami w rozumieniu przepisów ustawy o szkolnictwie wyższym oraz samodzielnymi jednostkami organizacyjnymi w strukturze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”⁹⁹), jak i w statutach organizacyjnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (par. 7 ust. 4 załącznika do niepublikowanej uchwały nr 144/83 Rady Ministrów z 21 X 1983 r.¹⁰⁰). Fakt odrębności wyższych szkół zawodowych MSW od cywilnych szkół wyższych obrazuje również pismo z 27 III 1986 r., w którym zastępca dyrektora Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW płk Władysław Rutka wyjaśnia dyrektorowi Biura Organizacyjno–Prawnego MSW

⁹² Ibidem, 1593/34, Pismo Dyrektora Departamentu Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW płk. B. Cadera do Dyrektora Gabinetu Ministra Spraw Wewnętrznych płk. J. Chomętowskiego w sprawie reformy szkolnictwa w resorcie spraw wewnętrznych, k. b.p.

⁹³ Ibidem, 1585/195, Informacja o Zaoczno–stacjonarnych Zawodowych Studiach Administracyjnych (dla grup MSW), k. 20.

⁹⁴ AIPN BU, 1593/44, b.p.

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Do ich utworzenia zostało zobligowane kierownictwo MSW w uchwale Biura Politycznego KC PZPR z 1972 r. Szczegóły zob.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa*, s. 26, 27.

⁹⁷ Historie powołania tych szkół zob.: A. Jusupović, A. Ostapa, J. Wygoda, *Pojęcie „Służba Bezpieczeństwa” w rozumieniu*, s. 77–80; S. Hermański, A. Jusupović, T. Wróblewski, *Cywilne organy bezpieczeństwa państwa 1956–1990*, w: ibidem, s. 111–113, 137–139.

⁹⁸ DzU, 1969, nr 4, poz. 31, oraz DzU, 1972, nr 16, poz. 114.

⁹⁹ AIPN, 0045/56, k. 512.

¹⁰⁰ AAN, URM, 218/90, k. 102.

ppłk. Jerzemu Garlejowi, że „wytyczne ministra oświaty i wychowania w sprawie oceniania efektywności kształcenia i prowadzenia wizytacji w szkołach zawodowych nie mają zastosowania do szkół i ośrodków szkolenia kształcących funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej”¹⁰¹.

W 1989 r. na mocy zarządzenia nr 50/89 ministra spraw wewnętrznych z 21 VI 1989 r. w sprawie utworzenia wydziałów zamiejscowych Akademii Spraw Wewnętrznych¹⁰² z dniem 1 X 1989 r. Akademia Spraw Wewnętrznych wchłonęła Wyższą Szkołę Oficerską MSW w Legionowie oraz Wyższą Szkołę Oficerską MSW w Szczytnie. Od tego momentu obie szkoły stały się wydziałami ASW: Bezpieczeństwa Państwa oraz Porządku Publicznego. Na mocy zarządzenia organizacyjnego nr 0311/org. ministra spraw wewnętrznych z 8 IX 1989 r.¹⁰³ unieważniono etaty ASW, WSO w Legionowie i WSO w Szczytnie, tworząc ASW złożoną z trzech wydziałów. Co najważniejsze, uczelnia została sformowana na nowo w oparciu o ustawę z 31 III 1965 r. o wyższym szkolnictwie wojskowym, by tym bardziej podkreślić odrębność „przysładowego wyższego szkolnictwa MSW” od cywilnych uczelni¹⁰⁴. Nowe zadania oraz kształt ASW określały zarządzenie nr 72/89 ministra spraw wewnętrznych z 7 IX 1989 r.¹⁰⁵ i decyzja nr 12/89 komendanta Akademii Spraw Wewnętrznych z 14 IX 1989 r.¹⁰⁶

W WSO w Legionowie kształceni byli funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa oraz Zwiadu WOP. Chcąc studiować w nowo utworzonych „przysładowych uczelniach”, musieli spełniać dwa zasadnicze warunki: mieć maturę i nie więcej niż trzydzieści pięć lat. Jak słusznie zauważyli Edward Sobków i Hanna Rosiak-Cegielska, „trzydziestomiesięczny cykl kształcenia w WSO [w Legionowie] obejmuje trzy integralnie powiązane ze sobą elementy: przygotowanie teoretyczne, praktyki zawodowe oraz badania wybranych problemów ze sfery funkcjonowania organów SB, finalizowane napisaniem przez studentów pracy dyplomowej”¹⁰⁷. Istotnym elementem kształcenia stały się praktyki zawodowe, które odbywali podchorążowie WSO po czwartym semestrze nauki. Spełniały one dwa podstawowe zadania: „Po pierwsze, dają studentom WSO, rekrutującym się z różnych szczebli resortu spraw wewnętrznych, sposobność obserwowania i aktywnego uczestnictwa w mechanizmach funkcjonowania jednostek macierzystych. Ponadto przybliżają metody i techniki rozwiązywania złożonych problemów pracy operacyjnej. Po drugie, stwarzają możliwość zbierania interesujących materiałów źródłowych i faktograficznych do opracowania prac dyplomowych”¹⁰⁸. Studentów/funkcjonariuszy WSO na praktyki kierowano do jednostek, w których z racji okresu wakacyjnego były wakaty. W czasie ich trwania byli aktywnie włączani do pracy SB. „Sprawdzali osoby pozostające w zainteresowaniu SB, sporządzali charakterystyki operacyjne tych osób, przeprowadzali analizy w sprawach ewidencji operacyjnej i przygotowywali przedsięwzięcia na podstawie wniosków z tych analiz, przygotowywali materiały do archiwizacji”¹⁰⁹. Ze względu na specyfikę pracy z osobowymi źródłami informacji oraz typowania tajnych współpracowników ta część praktyk była utrudniona. Podczas swojego

¹⁰¹ AIPN, 1593/19, k. 120.

¹⁰² Ibidem, 01254/327, bp.

¹⁰³ Ibidem, 01751/2, bp.

¹⁰⁴ DzU, 1987, nr 27, poz. 156

¹⁰⁵ AIPN, 657/423, Zarządzenie nr 72/89 ministra spraw wewnętrznych z dnia 7 IX 1989 r. w sprawie nadania Akademii Spraw Wewnętrznych w Warszawie statutu i regulaminu studiów, k. 2–16.

¹⁰⁶ Ibidem, Decyzja nr 12/89 komendanta Akademii Spraw Wewnętrznych z dnia 14 IX 1989 r. w sprawie podziału zadań w kierownictwie i zakresach pracy funkcjonariuszy i jednostek organizacyjnych ASW, k. 29–30.

¹⁰⁷ E. Sobków, H. Rosiak-Cegielska, *Praktyki zawodowe i badania naukowe*, s. 87.

¹⁰⁸ Ibidem, s. 87, 88.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 89.

wakacyjnego oddelegowania funkcjonariusz zobligowany był do zebrania i opracowania materiałów do wcześniej narzuconego tematu pracy dyplomowej¹¹⁰.

W dwa lata od powołania wyższego przyzakładowego szkolnictwa MSW na mocy zarządzenia nr 8/74 ministra spraw wewnętrznych z 13 II 1974 r.¹¹¹ wszyscy funkcjonariusze MO zostali zobligowani do posiadania wykształcenia średniego (z określonymi w normatywie wyjątkami¹¹²). Dokument ten spowodował, że wszystkie szkoły podoficerskie nabrały charakteru pomaturalnego.

Zmiany w 1972 oraz 1974 r. pozwoliły na dalszy etap rozwoju. Jak w swojej pracy zaznaczył Anthony Giddens, modernizacji towarzyszy rozwój specjalizacji, które z czasem ulegają jeszcze większemu zawężeniu i rozczłonkowaniu¹¹³. Powołanie korpusu chorążych MSW w pełni wpisuje się w zauważoną przez wzmiankowanego socjologa zasadę. Miał on wypełnić zapotrzebowanie na wykwalifikowanych i samodzielnych pracowników konkretnych pionów. W przeciwieństwie do absolwentów szkół podoficerskich przechodzili oni pogłębione przeszkolenie z zagadnień jednostki, do której docelowo mieli trafić.

Powołanie szkół chorążych wynikało z ustawy z 21 XI 1974 r. zmieniającej ustawę o służbie funkcjonariuszy MO¹¹⁴. Artykuł 15 otrzymał brzmienie: „Nadanie funkcjonariuszowi stopnia podoficerskiego następuje po ukończeniu szkoły podoficerskiej MO lub odpowiedniego kursu, a stopnia chorążego — po ukończeniu szkoły chorążych MO lub odpowiedniego kursu albo po zdaniu egzaminu na chorążego. Nadanie tych stopni jest uzależnione również od opinii służbowej i zajmowanego stanowiska służbowego”¹¹⁵. Efektem tego zapisu było utworzenie na mocy decyzji ministra spraw wewnętrznych z 30 VI 1975 r.¹¹⁶ trzech szkół chorążych: Szkoły Chorążych MO w Łodzi (dla funkcjonariuszy MO), Szkoły Chorążych MO z siedzibą w Warszawie (dla SB)¹¹⁷ oraz Szkoły Chorążych MO w Warszawie (dla SB, tylko pion obserwacji).

¹¹⁰ Prace dyplomowe poza teoretycznym sprawdzeniem opanowania wiedzy przez podchorążych WSO miały też użytkowy charakter. Często uwagi i spostrzeżenia w nich zawarte były wykorzystywane do usprawnienia pracy operacyjnej SB.

¹¹¹ AIPN, 01254/151, k. 199–201. Por.: W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa*, s. 27.

¹¹² Za wyjątkiem „posiadających ukończoną zasadniczą szkołę zawodową lub kontynuujących naukę w szkole średniej:

- a) specjalistów w zawodzie przewidzianych na stanowiska pomocniczo-usługowe określone taryfikatorem,
- b) kandydatów na stanowiska milicjantów w Zmotoryzowanych Odwodach Milicji Obywatelskiej,
- c) kandydatów do służby w organach Milicji Obywatelskiej dobieranych spośród poborowych, na zasadach określonych w przepisach wydanych przez Ministra Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych,
- d) kandydatów na stanowiska inne niż wymienione pod lit[erami] a, b — w przypadkach uzasadnionych potrzebami kadrowymi w określonym rejonie kraju”. Ibidem, k. 199.

¹¹³ Por. A. Giddens, *The consequences of modernity*, Oxford 1990, s. 27–29.

¹¹⁴ Dz.U. z 1974 r., nr 44, poz. 264. Ustawa ta uzupełniała ustawę z 31 I 1959 r. o służbie funkcjonariuszy MO ujednoczonej: Obwieszczeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 maja 1973 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o służbie funkcjonariuszy MO — Dz.U. z 1973 r., nr 23, poz. 136.

¹¹⁵ Dz.U. z 1974 r., nr 44, poz. 264.

¹¹⁶ AIPN, 1585/10618, brak paginacji. Por.: ibidem, 1593/20, b.p.

¹¹⁷ W drugiej połowie lat osiemdziesiątych planowano wyłączyć Szkołę Chorążych MO z siedzibą w Warszawie spod zwierzchnictwa Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Feliksa Dzierżyńskiego i zorganizować w Świdrze Samodzielną Szkołę Chorążych Służby Bezpieczeństwa MSW. Pomysł pojawił się w związku ze zwolnieniem przez Akademię Spraw Wewnętrznych obiektu w Świdrze, dotychczas

Kryteria zakwalifikowania na szkolenie, podobnie jak te do przyzakładowego szkolnictwa wyższego, obejmowały: średnie wykształcenie, ukończoną szkołę podoficerską, trzyletnią praktykę w MSW. Ponadto kierowani mieli być ci funkcjonariusze, którzy przed 31 XII 1975 r. zatrudnieni byli na stanowiskach ze stopniem służbowym chorążego albo na stanowiskach ze stopniem służbowym oficera i w najbliższych latach nie będą wysyłani na studia w Wyższej Szkole Oficerskiej¹¹⁸. Nie chciałbym wchodzić w szczegóły funkcjonowania i struktury szkół chorążych, gdyż opisałem je w osobnej pracy¹¹⁹, pragnę jednak podkreślić, że powołanie tych ośrodków było punktem kulminacyjnym w dążeniu MSW do zapewnienia w pełni profesjonalnej kadry, ukierunkowanej do pracy na jednym z odcinków działania resortu, jak np.: obserwacja, paszporty, walka z opozycją, kryptologia itd.

* * *

Skok w jakości wykształcenia w resorcie, jaki nastąpił w ciągu czterdziestu sześciu lat (1944–1990) był zauważalny. Zaledwie w osiemnaście lat od zakończenia wojny dokonana się zmiana z modelu „nie matura lecz chęć szczerą robi z Ciebie oficera”, na „nie chęć szczerą, lecz matura robi z Ciebie oficera”. Kolejnych dziesięć lat zajęło wprowadzenie kryterium wyższego wykształcenia dla osób ubiegających się o stopnie oficerskie. Analizując działania kierownictwa resortu w okresie 1944–1990, mające na celu podniesienie wykształcenia funkcjonariuszy, można wskazać sześć zasadniczych okresów: 1) 1944–1947 — okres, w którym trzeba było szybko i sprawnie przygotować kadry do pracy w tworzącym się Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego; 2) 1947–1957 — wyrównywanie braków i zaległości w wiedzy ogólnokształcącej pracowników przez tworzenie szkół podstawowych, liceów dla funkcjonariuszy, bibliotek przy WUBP i PUBP, a także zapewnienie przyływu wykształconej kadry dzięki stworzeniu instytucji stypendiów resortowych; 3) 1957–1962 — formalne zakończenie kształcenia ogólnego wśród funkcjonariuszy; 4) 1963–1969 — w tym czasie matura (przynajmniej w teorii) stała się warunkiem koniecznym do otrzymania promocji oficerskiej; 5) 1969–1974 — w tym okresie rozpoczęto program zaoczno–stacjonarnego Zawodowego Studium Administracyjnego, mającego na celu umożliwienie uzyskania wyższego wykształcenia kadrze kierowniczej z komend powiatowych. Następnie w 1972 r. utworzono wyższe przyzakładowe szkolnictwo (Akademię Spraw Wewnętrznych, Wyższą Szkołę Oficerską w Legionowie oraz Wyższą Szkołę Oficerską w Szczytnie). Od tego momentu wskazane było, aby młodzi funkcjonariusze chcący awansować do stopnia oficerskiego mieli wyższe wykształcenie. Rok 1974 przyniósł zasadniczą zmianę, jeżeli chodzi o wymagania wobec pracowników SB i MO. Od tego momentu musieli legitymować się wykształceniem średnim; 6) 1975–1990 — jest to okres ukierunkowanego specjalistycznego szkolenia oficerów w wyższych szkołach resortowych, chorążych zaś w szkołach chorążych; do Akademii Spraw Wewnętrznych, która jako jedyna mogła nadawać tytuł magistra, byli kierowani funkcjonariusze przeznaczeni do objęcia kluczowych funkcji kierowniczych.

---

użytkowanego przez nią dla celów kształcenia w ramach Studium Podyplomowego. Ponadto liczba kształconych chorążych w WSO w Legionowie była niewystarczająca. AIPN, 1593/495, Notatka służbowa z VIII 1986 r. dotycząca realizacji koncepcji zmian w szkolnictwie resortu spraw wewnętrznych, a zwłaszcza konieczności zorganizowania samodzielnej Szkoły Chorążych Służby Bezpieczeństwa w Świdrze, brak paginacji.

¹¹⁸ Por. ibidem, 1585/6425, Pismo Dyrektora Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego do Dyrektora Departamentu Społeczno–Administracyjnego z dnia 23 IV 1977, brak paginacji.

¹¹⁹ A. Jusupović, *Ośrodki kształcenia chorążych*, s. 217–236.

Powyższe analizy pokazują jasno, że ogólne wykształcenie funkcjonariuszy było równie ważne jak zawodowe. Wymagano od nich podnoszenia kwalifikacji. Po złożeniu ślubowania, jeszcze w okresie służby przygotowawczej, jeżeli funkcjonariusz wykazywał dostateczny związek z resortem, zobowiązany był do uzyskania odpowiedniego przeszkolenia podstawowego „w zakresie szkoły podoficerskiej, szkoły chorążych, szkoły oficerskiej albo innego specjalistycznego przeszkolenia”¹²⁰. Stanisław Radkiewicz na ogólnokrajowej naradzie resortowej w dniach 12–13 III 1945 r., nawiązując do potrzeby stworzenia nowego typu milicjanta, stwierdził: „Drogą systematycznej pracy polityczno–wychowawczej, rozbudową całego systemu dokształcania i nauki, bezlitosnym trzebieeniem naleciałości i wypaczeń, niewątpliwie potrafimy stworzyć ten nowy typ milicjanta — szermierza demokracji”¹²¹.

***Forget the Matura — Sincere Intentions Will Make You an Officer,
or the Role of the Professional Training of the Cadres of the Ministry
of Public Security/Ministry of Internal Affairs (1944–1990)***

Six fundamental periods may be distinguished while analysing the activity of the heads of the Ministry of Internal Affairs in 1944–1990, intent on improving the training of its functionaries: 1) 1944–1947, training cadres for the emergent Ministry of Public Security; 2) 1947–1957, filling gaps in the comprehensive knowledge at the disposal of staff members by creating elementary and secondary schools for functionaries, opening libraries in Voivodeship and County Offices of Public Security, and guaranteeing an influx of trained cadres by setting up the institution of ministerial scholarships; 3) 1957–1962, formal completion of the comprehensive education of the functionaries; 4) 1963–1969, secondary school graduation certificates (evidence of passing the matura matriculation exam) became (at least in theory) a condition necessary for promotion to the rank of an officer; 5) 1969–1974, establishing higher education centres (the Part Time–Full Time Vocational Administration Course, the Officer Academy in Legionowo and the Officer Academy in Szczytno, the Academy of Internal Affairs); from 1972 it was recommended that young functionaries wishing to be promoted to the rank of officers should have higher education, and from 1974 secondary education was required of all Security Service and Citizens’ Militia functionaries; 6) 1975–1990 — a period of specialist training of officers in Ministry higher schools, and of ensigns — in Ensign Academies; only the Academy of Internal Affairs was entitled to award a master’s degree and was attended by functionaries intended for key functions.

---

¹²⁰ Por. AIPN, 1593/181, Wytyczne w sprawie adaptacji społeczno–zawodowej funkcjonariuszy MO i SB w okresie służby przygotowawczej, par. 9, pkt 1.

¹²¹ W. Wierzbicki, *Rozwój szkolnictwa*, s. 12, 13.